

לקט האכילא הזוכה

על פי פסקי מרן הראשון לציון הרה"ג המקובל האלקי
הרב מרדכי אליהו זצוק"ל

ובנו ממשיך דרכו מו"ר הרה"ג
הרב שמואל אליהו שליט"א
רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית

עריכה: הרב שלו שבתאי
כסלו תשפ"ג

הקדמה

ברוך ה' זכינו בדורנו לאור תורתו של מו"ר הרה"ג **הרב שמואל אליהו שליט"א** - רב העיר צפת וחבר מועצת הרבנות הראשית, אשר רבים מעם ישראל פונים אליו מידי יום ביומו כדי להתייעץ, לשאול ולבקש ממנו דבר ה' - זו הלכה.

בעקבות העומס הרב המוטל על כתפי הרב, לפני כמה שנים, זכינו להקים בית הוראה מיוחד בראשות מו"ר הרב שמואל אליהו שליט"א, בו ניתן להפנות שאלות במגוון דרכים (מייל, סמס, ווטסאפ, שיחת טלפון) כדי לקבל תשובה מהירה על פי דרך פסיקתו. במקרה הצורך - השאלות מועברות ישירות למו"ר הרב שליט"א ע"י רבני בית ההוראה. **בית ההוראה פועל מטעם איגוד רבני הקהילות והרבנים המשיבים נבחרו ע"י הרב.**

בחוברת זו זכינו ללקט בדרך קצרה את הלכות חג החנוכה הקרב ובא אלינו. רוב ככל הדברים לוקטו מספרי מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל, מעלוני קול צופיך ומכתבי מו"ר הרב שמואל אליהו שליט"א (שחלקם טרם יצאו לאור, ועוד חזון למועד בע"ה), אך הננו להודיע, כי אם ח"ו טעינו בדבר הלכה - איתנו תלין משוגתנו.

המעוניינים במקורות ההלכתיים מהם שאבנו את הדברים - יוכלו לפנות אלינו ובע"ה נשלח אליהם.

קו מענה הלכתי ואמוני, ליווי והדרכה במגוון נושאי החיים ע"י רבנים מבית איגוד רבני קהילות בהדרכת הרב שמואל אליהו שליט"א, בפסיקה עפ"י פסיקות מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל:

✉ שלחו שאלה במייל - harav52bh@gmail.com

☎ שאלו בהודעת וואטסאפ פרטית - 073-3750000

☎ שאלו טלפונית או חייגו למספר: 073-3750000

☎ שאלו בקבוצת הוואטסאפ של בית ההוראה:

בברכת חנוכה שמח,

שלו שבתאי
רב משיב בבית ההוראה

דוד-ליאור עלימה
רב משיב ומנכ"ל בית ההוראה

הלכות הג חנוכה

ניסי חנוכה

א. ימי החנוכה נקבעו לדורות זכר לשני ניסים שנעשו בחנוכה: נס פך השמן, ונס הנצחון של החשמונאים על היונים במלחמה והחזרת מלכות ישראל (עיין פר"ח או"ח סימן תרע).

ב. "התקינו חכמים שבאותו הדור, שיהיו שמונה ימים האלו, שהתחלתם כ"ה בכסלו, ימי שמחה והלל, ומדליקים בהם הנרות בערב על פתחי הבתים בכל לילה ולילה משמונת הלילות, להראות ולגלות הנס וימים אלו הן הנקראים חנוכה והן אסורים בהספד ותענית כימי הפורים. והדלקת הנרות בהן מצווה מדברי סופרים כקריאת המגילה"

(רמב"ם הלכות חנוכה פ"ג הלכה ג'). עיקר ההדלקה הוא פרסום הנס, כענין האור הנראה למרחקים עצומים.

הדלקה בשמן זית

ג. מצווה מן המבחר להדליק בשמן זית, ואם אין לו ידליק בשמן אחר, ואם אין לו שמן או שריח השמן מפריע לו, ידליק בנרות של שעווה או פרפין. (שו"ע והרמ"א תרע"ג א - ועיין עטרת זקנים סי' תרע"ג, וכה"ח שם ס"ק ח"י).

ד. כתב הרב כף החיים (סימן תרע"א ס"ק לב) בשם היפה ללב: "ומה טוב להדליק בנרות הללו כמו שנוהגין ברוב בתי כנסיות שנותנין בהם מים ושמן למעלה להורות על הנס שבו תרמוז בזה כי גבר ישראל שנמשלו לשמן על האומות שהם מים הזדונים". [וכן היה מנהג מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל להדליק נרות עם כוס ובה יש מים, שמן זית ופתיל צף/עומד].

ה. טוב להדליק את הנרות בשמן זית הראוי לאכילה ולא "בשמן זית למאור", שאפשר

שיש בזה מן הזלזול להדליק בשמן פגום (מרן הרב מרדכי אליהו בספרו מאמר מרדכי למועדים וימים פרק נח סעיף עא).

ברכות ההדלקה

ו. לשם יחוד - קודם ההדלקה יאמר לשם יחוד כמובא בסידורים, ואין די באמירת "הנרות הללו" להפטר מאמירת "לשם יחוד", שהרי מה שאומרים "הנרות הללו" הוא אחרי ההדלקה. ולא רק לפי הקבלה יש צורך באמירת לשם יחוד קודם מצווה אלא גם לפי הפשט, שהרי מצות צריכות כונה וכאשר אומר בפיו את כונת המצווה, קודם עשיתה הרי הוא מכוין באמירתו לקיום המצווה. (עיין בדברי החיד"א ב"שמחת הרגל" על שבועת, לימוד ב' במה שכתב על דברי הנודע ביהודה יו"ד צ"ג, ועיין ר"פ ח"א סי' א' ביאור ה"לשם יחוד". ועיין שו"ע סי' ס' שמצות צריכות כונה).

ז. בלילה הראשון ידליק נר אחד, ולפני שידליק יברך שלש ברכות: א] "להדליק נר חנוכה" ב] "שעשה נסים" ג] "שהחיינו"; ואחרי סיום כל הברכות ידליק את הנרות. [ולסברת המקובלים אחר שמברך להדליק ידליק נר ראשון, אך רק המקובלים המברכים בכוונות יעשו כן].

ח. מליל שני ואילך, יברך רק שתי ברכות: "להדליק" ו"שעשה נסים". אם לא ברך "שהחיינו" בלילה הראשון, יברך "שהחיינו" בלילה השני, או בשאר הלילות כשיזכר. (שו"ע תרע"ו סע' א) ואם נזכר שלא בירך שהחיינו תוך חצי שעה מההדלקה, יברך בעת שנזכר.

אחרי ההדלקה

ט. אחר שהדליק נר אחד לפחות, יאמר: "הנרות הללו אנחנו מדליקים". ויש נוהגים לומר "הנרות הללו" רק אחר שסים להדליק את כל הנרות. (משנ"ב תרע"ו ס"ק ח' - ועיין מסכת סופרים פרק כ' הלכ' ו' ובמה שכתב החיד"א "בכסא רחמים" שם ובשו"ע תרע"ו א-ד).

ט.

י. טוב לומר "הנרות הללו" בנסח שיש בו ל"ו תבות מלבד שתי התבות "הנרות הללו", כמנין הנרות של כל שמונת הימים. (בלי השמש). (עיין בא"ח וישב א; רש"ל בתשובה פה).

י.

יא. טוב לומר אחרי הדלקת הנרות "מזמור שיר חנכת הבית" ופסוק "ויהי נעם". ויש אומרים פסוק "ויהי נעם" ומזמור "יושב בסתר" כולו שבע פעמים, סגלה לשמירה (בא"ח וישב כ'). ונהגו לשיר אחר כך "מעוז צור".

יא.

יב. איסור מלאכה לנשים - הנשים צריכות להזהר שלא יעשו מלאכה בעוד שנרות חנוכה דולקים, ובעקר יש להזהר בחצי שעה הראשונה שהנרות דולקים. ויש מחמירות לא לעשות מלאכה כל עוד שהנרות דולקות אפילו אחרי חצי שעה. ואם יש להן סיבה מיוחדת - יכולות להתנות שאין הם "מקצים" את הנרות למצווה אלא רק לזמן חיוב - חצי שעה, ואחר כך תעשינה מלאכה.

יב.

החייבים והפטורים

מצות הדלקת נרות היא "איש וביתו" - דהינו איש ואשתו. לכן האשה אינה מדליקה נר בפני עצמה אלא יוצאת ידי חובה בהדלקת הנר של הבעל. על כן טוב שיעמדו אשתו ובניו לידו בשעת הברכה ובשעת הדלקת כל הנרות. (בא"ח וישב א').

יג.

דין מיוחד יש בחנוכה, שמי שלא הדליק, ואינו עתיד להדליק באותו הלילה, ואין מדליקין עליו בתוך ביתו - מברך כשרואה נרות חנוכה. אמנם לא יברך "להדליק" כיון שאינו מדליק, אלא רק "שעשה נסים". ובלילה הראשון יברך גם "שהחנינו". (שו"ע תרע"ו ג' - ועיין כה"ח ס"ק י"ד משם פר"ח דלא כסברת המאירי, ועיין משנ"ב שם ס"ק ג' בשעה"צ).

יד.

דין קטן - הרמ"א פוסק שכל בן שהגיע לחינוך, מדליק בברכה, וכן נהגו האשכנזים. מדין חינוך יכולים גם הספרדים לתת לכל אחד מהילדים עד גיל 13 להדליק חנוכיה משלו כמנהג האשכנזים, וגם יחנכו אותם לברך מדין חינוך. ודין חינוך חל גם על הבנים וגם על הבנות לעניין ההדלקה ולעניין הברכה (קול צופי"ך וישב תש"ע גליון מס' 521 בשם הרב מרדכי אליהו).

טו.

טוב לתן לאחד מבניו הקטנים להדליק בידם את ה"שמש" כדי לחנכם במצוות, כי גם בשמש יש קצת מצווה. אבל לא יתן להם להדליק נרות של חיוב.

טז.

בני ישיבות או חיילים ספרדים - שאינם נשואים, מעקר הדין יוצאים ידי חובה על ידי שאביהם מדליק עליהם בבית, והוא הדין לאיש שאשתו מדליקה עליו בביתו. ואם יש להם חדר מיוחד שלא בבית ההורים או שגרים בפנימיה, ידליקו שם בלא ברכה או שישתתפו בפרוטה עם אדם אחר וישמעו ממנו הברכות. (עיין תה"ד ק"א, ב"י תרע"ז על דברי תה"ד, שו"ע ס"ק ג' ובדברי הרמ"א כה"ח ס"ק כ"ה מ"ב ס"ק ט"ז).

יז.

בני ישיבות או חיילים אשכנזים שנוהגים שכל אחד מבני הבית מדליק בברכה - ידליקו בברכה גם בישיבה. ואם גרים בחדר אחד כמה בחורים - כל אחד מהם מברך ומדליק לעצמו.

יח.

מקום ההדלקה

יט. מצווה להניח הנרות בטפח הסמוך לפתח מבחוץ. אם אין מזוזה בפתח יניחנה מימין. כשיש מזוזה בפתח יניח את החנכיה משמאל הנכנס. (ואז הוא יהיה מקף במצוות - לבוש ציצית, מזוזה מימינו, נר חנוכה משמאלו - בן איש חי וישב ד).

כ. בלילה הראשון ידליק את הנר הקרוב לפתח, שהוא לימין המדליק. ובלילה השני, ידליק את הנר הרחוק מעט מן הפתח תחלה, ואחר כך יפנה לימינו וידליק את הנר הנוסף, עד שבלילה השמיני יתחיל להדליק מהנר הרחוק מן הפתח ויפנה לימינו וידליק השאר. (כשמדליק בחוץ).

כא. כשמדליק בפנים הבית יניח הנרות משמאל הנכנס ובטפח הסמוך לפתח, וידליק בלילה הראשון את הנר הרחוק מן הפתח, עד שבלילה השמיני יתחיל להדליק מהנר הקרוב לפתח ויפנה לימינו וידליק השאר (שו"ע תרע"ו ה', ובן איש חי שם ד') ויש עוד שיטות בסדר ההדלקה ובכל אופן שמדליק יוצא ידי חובה (עיין משנ"ב שם סעיף קטן ט' - ובב"י ושו"ע תרע"ו סעי' ה', כף החיים תר"ע ל"א ל"ב, מ"ב שם י' י"א וביאור הלכה שם).

כב. בבית קומות הפונה לרשות הרבים יניח את הנרות בחלון הפונה לרשות הרבים ובלבד שיהיו הנרות בתוך עשרים אמה מרשות הרבים (9.6 מטר). ולכן בבנין שנמצא בגובה רשות הרבים אפשר להדליק נרות חנוכה בחלונות של הדירות שבקומה שניה ושלישית כיון שהם נכרים מרשות הרבים ויש בזה פרסום הנס.

כג. צריך להדליק במקום שבו יש פרסום הנס הגדול ביותר גם לבני הבית וגם לבני רשות הרבים, ובני רשות הרבים - עדיף.

כד. יש מסתפקים אם עדיף להדליק בחלון הבית לפרסום הנס או בפתח הבית להיות מקף במצוות, ומחמת חבוב מצווה מדליקים בשני המקומות אחרי שברכו בפתח הבית. וכתבא עליהם ברכה. (אחרונים).

כה. הגר בבנין הגבוה עשרים גבוה מרשות הרבים, כגון שגר בקומה רביעית וגבוה החלון יותר מעשרים אמה מרשות הרבים - מניח החנכיה בטפח הסמוך לפתח, ואם הניחה על שלחנו - יצא. ואם יש פרסומי ניסא בחלון - ידליק אחר כך שוב בחלון בלי ברכה - ותבא עליו ברכה.

זמן ההדלקה

כו. זמן הדלקת נרות חנוכה הוא מיד בצאת הכוכבים [18 - 20 דקות אחרי השקיעה], אף שעדין לא התפלל ערבית. ואם לא הדליק אז, ידליק בתוך חצי שעה מצאת הכוכבים. ובזמן זה יכול להדליק בברכה אף שמדליק בתוך ביתו והוא לבדו. (בא"ח וישב אות ז').

כז. ויש נוהגים להדליק עם השקיעה. (כשיטת הרמב"ם והגר"א - עיין הרמב"ם פ"ד ה"ה, ובמ"מ שצ"ח לשבת כ"ג ע"ב שאמרה "תנא ובלבד שלא יאחר" והוא מפרשה בנר חנוכה, ועיין לגר"א תרע"ב ס"ק ד'). וצריך להזהר שתהיה כמות מספיקה של שמן שיוכל לדלק חצי שעה אחר צאת הכוכבים (ועיין משנ"ב תרע"ב ס"ק א').

כח. הגיע זמן ההדלקה, אסור לאכל או ללמד, ואם התחיל - פוסק. (בא"ח וישב ז') וכחצי שעה לפני ההדלקה יכול ללמד אם יש מי שיזכיר לו להדליק בזמן ונוהגים להחמיר.

כט. עבר זמן ההדלקה יכול להדליק בברכה רק אם אחד מבני הבית ער, ואם אין מישהו אחר עמו - ידליק בלא ברכה (בא"ח שם ז'). אמנם אם מדליק בפתח ביתו או בחלון הסמוך לרחוב, וחלון ביתו בתוך עשרה מטר מהכביש, ויש שם עוברים ושבים יכול להדליק בברכה עד עמוד השחר (אחרונים), ולדעת הרמב"ם אין להדליק אחר חצי שעה אף בלא ברכה ולדעת הגר"א ידליק בלא ברכה - ועיין ב"י מש"כ על הטור שלא היה צריך להעמיד את הרמב"ם והרא"ש כחולקים, ובדברי הבא"ח צ"ל שלא חשש לסב"ל כיון שכך היה המנהג, ועיין מ"ב ס"ק י"א, כה"ח ס"ק כ"ו משם פר"ח לענין ברכה, וכן מחבר ס"ק ב' ומשמע לדעתו שכך היה המנהג, ועיין ברמ"א שאף המדליקים בפנים, לכתחילה יש להם לחוש ל"עד שתכלה רגל").

הדלקת נרות ביום שישי

על הנסים

לח. אומרים "על הנסים" בתפילת עמידה לפני "ועל כולם", ובברכת המזון בברכה שניה לפני "ועל הכל". - אם שכח ולא הזכיר "על הנסים" בתפלה או בברכת המזון - אם עדין לא הזכיר את שם ה' בברכה, כגון שאמר רק "ברוך אתה", חוזר ואומר "על הנסים". ואם הזכיר את שם ה' - אינו חוזר ולא יסיים "למדני חוקיך". וכל שכן אם סיים את הברכה של "הטוב שמך ולך נאה להודות" בתפלה, או "על הארץ ועל המזון" - בברכת המזון, בין בחול בין בשבת - אינו חוזר.

לו. אם שכח לומר "על הנסים" יכול לאומר בסיום התפלה, אחרי "יהיו לרצון" לפני "אלקי נצר" או לפני "יהיו לרצון" השני. ובברכת המזון יאמר ב"הרחמן": "הרחמן הוא יעשה לנו נסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה, בימי מתתיהו וכו'". ובספר עוד יוסף חי כתב שיאמר לפני "יהיו לרצון" השני "נודה לך ה' או"א על הנסים ועל הפרקן וכו'" "בימי מתתיהו וכו'". ובברכת המזון יאמר "הרחמן נודה לך על הנסים והפרקן וכו'" "בימי מתתיהו וכו'".

ל. תפלת מנחה ביום ששי - צריכים להיזהר בערב שבת חנוכה להתפלל מנחה קדם הדלקת הנרות (בא"ח שם כ'). ואם רואה שלא יספיק להתפלל מנחה בציבור - מוטב שיתפלל ביחידות, וידליק נרות חנוכה, ואח"כ תדליק האשה נרות שבת, ויזדרז להגיע לבית הכנסת לשמוע חזרת הש"ץ ולענות קדושה (מין הרב זצ"ל הזכיר זאת מס' פעמים בשיעורי קול צופיך, ועתה נדפס גם במהדורת כיס של הספר מאמר מרדכי למועדים וימים, שנת תשע"ד, פרק נח סעיף קיד. וכן בספר מאמר מרדכי-שבת א' פרק יא סע' לא-מא, ועיין שם בהערה לט שכן כתב).

לא. בערב שבת ידליק האיש נרות חנוכה בתחלה, ואחר כך תדליק האשה נרות שבת. ואם הזמן דחוק, יכולה האשה להדליק נר שבת לאחר שבעלה הדליק נר אחד של חנוכה. (שו"ע תרעט. בא"ח שם כ').

לב. בערב שבת צריך לתת שמן או להכין נרות גדולים, שידלקו לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים. לכן בירושלים, שהמנהג להדליק נרות שבת כארבעים דקות לפני השקיעה, צריך לקחת נרות גדולים שידלקו לפחות שעה וחצי, ואם אין לו מספיק נרות גדולים, יראה שעל כל פנים יהיה שעור כזה בנר הראשון. ואם אין לו אלא נר הדולק חצי שעה, ידליק בלא ברכה. (שו"ע תרע"ט א', וכה"ח ו', ותרע"ב י"ב).

לג. הדלקה במוצאי שבת - במוצאי שבת, בבית הכנסת מדליקים נר חנוכה ואחר כך מבדילים, כדי שלא יניחו את הנרות מיד אחרי ההדלקה וילכו להם, וכדי לאחר את יציאת השבת. ואם המדליק שכח לומר "אתה חוננתנו" - יאמר בלחש קדם שמדליק "ברוך המבדיל בין קדש לחול".

לד. כל אדם בביתו מבדיל ואחר כך מדליק נר חנוכה, כיון שהבדלה שיכת ליציאה משבת והדלקה שיכת ליום ראשון, ובדין שהבדלה קודמת. ויש נוהגים להדליק ואחר כך להבדיל והמשנה ברורה נוטה לדעה הראשונה. (עיין שו"ע תרפ"א, ולכה"ח סק"ד, מ"ב ס"ק ג' ולבא"ח שם אות כ"א, שזו הדרך הנכונה).

הלל עם כלי נגינה

לז. חשיבות ההלל - יזהר ב"הלל" של חנוכה לאומרו בכונה ובשמחה, כי אפלו בחג המצות אין אומרים הלל גמור, וכאן אומרים הלל גמור שמונה ימים. על כן יאמר אותו בכונה ובשמחה רבה.

לח. יש בתי-כנסת רבים שמנגנים בכלי נגינה בקבלת שבת וכן ב"הלל" בראשי חודשים ובחולו של מועד ובחנוכה. אם הם רוצים לזכות למעלה השירה והנגינה, ורוצים להיזהר מכל התקלות האפשריות שהוזכרו לעיל בדברי הפוסקים, הם צריכים להקפיד בכמה דברים:

א] לא לנגן בעוגב, אפילו בארץ ישראל, שלא יהיה נראה שהולכים בחוקותיהם. (עיין שו"ת אורח משפט לו. קמב).

ב] לנגן ב"הלל" ובקבלת שבת לפני שבת, ולא בתפילת י"ח, שכן זה מסיח את הדעת (עיין שד"ח ביה"כ ב'. ושו"ת לב חיים ט). גם שירים שבע"פ צריכים להיות כאלה שלא מסיחים את הדעת מהתפילה. ג] לנגן במקום שיש בו תלמידי חכמים ואנשים עם יראת שמים, לקיים "עבדו את ה' בִּירְאָה וְגִילוּ בִּרְעָדָה" (תהילים ב יא).

ד] לנגן ניגונים שמתאימים לתפילה ומעוררים את הכוונה, ולא ניגונים לפאר את המנגנים או להנאת השומעים. (עיין למד"ר הרב שמואל אליהו שליט"א בהרחבה בעלון קול צופיך וישלח תשע"ה בהרחבה).

ויהי רצון שנזכה לשמוע את שירת הלוויים בבית המקדש, יראו עינינו וישמח לבנו בביאת הגואל ובנין אריאל במהרה בימינו אמן!

קו מענה הלכתי ואמוני, ליווי והדרכה במגוון נושאי החיים ע"י רבנים מבית איגוד רבני קהילות בהדרכת הרב שמואל אליהו שליט"א, בפסיקה עפ"י פסיקות מרן הרב מרדכי אליהו זצוק"ל:

שלחו שאלה במייל - harav52bh@gmail.com

שאלו בהודעת וואטסאפ פרטית - 073-3750000

שאלו טלפונית או חייגו למספר: 073-3750000

שאלו בקבוצת הוואטסאפ של בית ההוראה:

